

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2019 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΟΜΑΔΑ Α΄

A1

α. Φεντερασιόν

Η μικρή επιρροή του ελληνικού εργατικού κινήματος κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό -για τα μέτρα της περιοχής- βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα. (σχολ.βιβλ.σελ.46)

β. Ορεινοί

Μέσα στην εθνοσυνέλευση του 1862-1864 συγκροτήθηκε ο πυρήνας της μεγάλης παράταξης, των ορεινών, όπως ονομάστηκαν. Οι ορεινοί απαρτίστηκαν από διάφορες ομάδες (υπό τον Δ. Γρίβα και τον Κ. Κανάρη) με κοινό στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών. Βρήκαν υποστηρικτές μεταξύ των μικροκαλλιεργητών, των κτηνοτρόφων, των εμπόρων και των πλοιοκτητών. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση αυτής της παράταξης. (σχολ.βιβλ.σελ.77)

γ. ΕΑΠ

Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της *Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ)*. Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η *Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)*, με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση

μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες. (σχολ.βιβλ.σελ.153 και 156)

A2

α. Σωστό, **β.** Λάθος, **γ.** Σωστό, **δ.** Σωστό, **ε.** Λάθος.

B1

α. Μετά τη Συνθήκη των Σεβρών το 1920 οι Φιλελεύθεροι προκήρυξαν εκλογές για αναθεωρητική εθνοσυνέλευση, με στόχο να νομιμοποιήσουν τις μέχρι τότε ενέργειές τους και να περιορίσουν τις αρμοδιότητες του βασιλιά. Η συνασπισμένη αντιπολίτευση, όμως, απροσδόκητα κέρδισε τις εκλογές. Ο Βενιζέλος έφυγε στο εξωτερικό. Η νέα κυβέρνηση έκανε δημοψήφισμα για την επιστροφή του Κωνσταντίνου, στο οποίο η ετυμηγορία ήταν υπέρ του βασιλιά. Δίστασε όμως να αλλάξει την εξωτερική πολιτική και να επιδιώξει ειρηνική λύση. Το μέτωπο κατέρρευσε, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική ήττα. Στις 25 Ιανουαρίου 1921 η *Αναθεωρητική Εθνοσυνέλευση* που προέκυψε από τις εκλογές του Νοέμβριου ανακηρύχθηκε Συντακτική καθώς θεωρήθηκε αναγκαίο να αλλάξει εξ ολοκλήρου το σύνταγμα. (σχολ.βιβλ.σελ.96-97)

β. Το Νοέμβριο του 1920 το κόμμα των Φιλελευθέρων, η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου, ηττήθηκε στις εκλογές και ο ανεπιθύμητος στους Συμμάχους βασιλιάς Κωνσταντίνος επέστρεψε στην Ελλάδα. Αυτό έδωσε την αφορμή στους Συμμάχους να εκφράσουν καθαρότερα την αλλαγή της στάσης τους απέναντι στην Ελλάδα. Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. (σχολ.βιβλ.σελ.144 και 50. Θα μπορούσε να αναφερθεί και το χωρίο από τη σελ. 144 «Συγχρόνως το εθνικό κίνημα των Τούρκων με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ γινόταν διαρκώς ισχυρότερο τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας.»)

B2

Η Μικρασιατική καταστροφή επηρέασε σημαντικά την πορεία του ελληνικού έθνους στη σύγχρονη εποχή. Ορισμένοι την παραλλήλισαν με την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, ενώ άλλοι θεώρησαν το 1922 ως αφετηρία της νέας Ελλάδας. Το προσφυγικό ζήτημα, ως συνέπεια της Μικρασιατικής καταστροφής, αποτέλεσε για την Ελλάδα ένα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητας, με επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής του νεοελληνικού έθνους. (προαιρετική εισαγωγή σχολ.βιβλ.σελ.166)

Οι πρόσφυγες είχαν ζήσει σε τόπους με πολιτιστική παράδοση πολλών αιώνων, την οποία μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα. Η μουσική που έφεραν μαζί τους επηρέασε τον τρόπο έκφρασης των λαϊκών στρωμάτων και αναδείχθηκε σε λαϊκή μουσική της πόλης (ρεμπέτικα). Πρόσφυγες οργανοπαίχτες και τραγουδιστές κυριάρχησαν στη λαϊκή μουσική σκηνή μέχρι το 1940. Οι πρόσφυγες έκαναν αισθητή την παρουσία τους και στον πνευματικό χώρο. Οι λογοτέχνες Γ. Σεφέρης, Η. Βενέζης, Κ. Πολίτης, Γ. Θεοτοκάς, Σ. Δούκας, ο ζωγράφος και συγγραφέας Φ. Κόντογλου και ο μουσικός Μ. Καλομοίρης είναι μερικοί από τους πολλούς Μικρασιάτες που διέπρεψαν στα γράμματα και τις τέχνες, πλούτισαν τη νέα ελληνική γλώσσα και συνέβαλαν στην εξέλιξή της. Γενικότερα, σημαντική υπήρξε η προσφορά των προσφύγων στη διαμόρφωση της σημερινής ελληνικής ταυτότητας. (σχολ.βιβλ.σελ.169)

ΟΜΑΔΑ Β'

Γ1

Το θετικό και αισιόδοξο κλίμα των δύο πρώτων ετών της λειτουργίας του νέου καθεστώτος άρχισαν να σκιάζουν απειλητικά σύννεφα, τα οποία επρόκειτο να δημιουργήσουν λίγο αργότερα σοβαρή εσωτερική κρίση. **Σύμφωνα με τον ίδιο τον Βενιζέλο, το καθεστώς της Κρήτης παρουσίαζε ιδιομορφία σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο. Πιο αναλυτικά, η κυριαρχία των τεσσάρων Προστατίδων Δυνάμεων ήταν εμφανής και μάλιστα αυτές είχαν εγκρίνει το Σύνταγμα του 1899, με βάση το οποίο το νησί θα είχε αυτονομία. Ωστόσο, σύμφωνα πάντα με το Βενιζέλο, η εφαρμογή του συντάγματος δεν ήταν απόλυτα εφικτή στο πλαίσιο του αρμοστειακού καθεστώτος. Έτσι, η αυτονομία δεν ήταν πραγματική και η πολιτική αβεβαιότητα διαιωνιζόταν. Επιπρόσθετα, το**

Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας ήταν υπερβολικά συντηρητικό και παραχωρούσε στον Ηγεμόνα, όπως ονομάστηκε ο Ύπατος Αρμοστής, υπερεξουσίες, που εύκολα μπορούσαν να τον οδηγήσουν σε δεσποτική συμπεριφορά. **Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του τότε γενικού προξένου της Αγγλίας Ε.Χάουαρντ, σύμφωνα με τις οποίες ο Γεώργιος εμφανώς αντιπαθούσε το συνταγματικό καθεστώς και θεωρούσε ανούσιο τον κοινοβουλευτισμό. Ήταν υπέρμαχος της πειθαρχίας και της συγκεντρωτικής εξουσίας, σύμφωνα με την εμπειρία του στο πολεμικό ναυτικό. Έτσι σκόπευε να κυβερνήσει την Κρήτη, ανεξάρτητα από τους σχεδιασμούς των Μεγάλων Δυνάμεων.**

Επιπλέον, η ασάφεια στον ακριβή καθορισμό αρμοδιοτήτων δημιουργούσε τριβές και προσωπικές αντιπαραθέσεις στο έργο της διοίκησης. Οι τοπικοί παράγοντες της Κρήτης, που πολέμησαν για την ελευθερία του νησιού και στήριξαν με ενθουσιασμό τον Πρίγκιπα, έβλεπαν τώρα με δυσφορία και πικρία να παραγκωνίζονται και να διορίζονται σε καίριες θέσεις Αθηναίοι σύμβουλοι του Γεωργίου, που αγνοούσαν τα κρητικά πράγματα και την ψυχολογία των Κρητών.

Αλλά το πιο σημαντικό ήταν η διαχείριση του εθνικού ζητήματος της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Στο ουσιώδες αυτό ζήτημα παρατηρήθηκε εξ αρχής διάσταση απόψεων μεταξύ του Γεωργίου και του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο Γεώργιος πίστευε ότι η λύση του εθνικού ζητήματος θα ωρίμαζε με συνεχείς παραστάσεις και υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ ο Βενιζέλος, βλέποντας τα πράγματα πρακτικότερα και ρεαλιστικότερα, θεωρούσε ότι η λύση έπρεπε να είναι σταδιακή, με βαθμιαίες κατακτήσεις. Ως πρώτη μάλιστα κατάκτηση θεωρούσε την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από τις κρητικές πόλεις και την αντικατάστασή τους από ντόπια πολιτοφυλακή, με Έλληνες αξιωματικούς.

Όπως προκύπτει από το κείμενο Γ, βασικός λόγος της σύγκρουσης των δύο ανδρών ήταν η αγωνία του Βενιζέλου για το μέλλον της Κρήτης, η οποία ενισχυόταν από το γεγονός ότι ο πρίγκιπας λειτουργούσε αυτόβουλα και δεν ενημέρωνε τους συμβούλους του για την πορεία των διαπραγματεύσεων σχετικά με το ενωτικό ζήτημα. Έτσι, εντεινόταν το αρνητικό κλίμα ανάμεσά τους.

Η διάσταση των απόψεων στο πολιτικό ζήτημα δεν άργησε να λάβει τη μορφή προσωπικής αντιπαράθεσης. Ο Βενιζέλος είχε καταστήσει σαφές ότι δεν αναγνωρίζει στον Πρίγκιπα το δικαίωμα να διαχειρίζεται προσωπικώς το εθνικό ζήτημα της Κρήτης: «Ως ένας εκ των τριακοσίων χιλιάδων Κρητών, δεν σας εκχωρώ το δικαίωμά μου, ώστε μόνος σεις να ρυθμίζετε αυτοβούλως την εθνικήν πολιτικήν του τόπου μου!». Κακοί σύμβουλοι του Γεωργίου διοχέτευαν χαλκευμένα και συκοφαντικά κείμενα στις αθηναϊκές εφημερίδες εναντίον του Ελευθερίου Βενιζέλου, γεγονός που δημιούργησε βαρύ κλίμα διχασμού. (σχολ.βιβλ.σελ.208-209)

Δ1

α. Το 1830, οι υποδομές του ελληνικού κράτους ήταν ακόμη πρωτόγονες. Γέφυρες, αμαξιτοί δρόμοι, λιμάνια, υδραγωγεία, δημόσια κτίρια, όλα όσα στηρίζουν την οικονομική και διοικητική λειτουργία του κράτους, είτε δεν υπήρχαν καθόλου, είτε βρίσκονταν σε κακή κατάσταση. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ήταν απόλυτα φυσικό να στραφεί το ενδιαφέρον της διοίκησης προς την κατασκευή των απαραίτητων, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, έργων. Οι προθέσεις, που ήταν και στον τομέα αυτό πολύ καλές, προσέκρουσαν στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν, και ειδικότερα στην αδυναμία εξεύρεσης των αναγκαίων οικονομικών πόρων. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι το ελληνικό κράτος ξεκίνησε με ένα βαρύ δημοσιονομικό φορτίο, την εξυπηρέτηση δηλαδή των δανείων που είχαν συναφθεί στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια του Αγώνα αλλά και αργότερα, στους δύσκολους καιρούς της κρατικής του συγκρότησης.

Στις χερσαίες συγκοινωνίες αλλά και στα περισσότερα από τα δημόσια έργα που είχε ανάγκη η χώρα, η έλλειψη του ιδιωτικού ενδιαφέροντος ήταν δεδομένη, καθώς οι επενδύσεις στις βασικές αυτές υποδομές δεν ήταν ιδιαίτερα κερδοφόρες. Το κράτος είτε απ' ευθείας, είτε μέσω των δήμων, προσπάθησε να ξεπεράσει τις δυσκολίες αυτές με τις δικές του δυνάμεις. Η δραστηριότητα του ήταν μάλλον υποτονική, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1870, καθώς τα χρήματα έλειπαν και οι μέθοδοι που υιοθετήθηκαν δεν ήταν δημοφιλείς (για παράδειγμα, οι αγγαρείες των αγροτών στην κατασκευή δρόμων). **Έτσι, το ελληνικό οδικό δίκτυο δεν έπαιξε ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας.**

Σύμφωνα με τα αριθμητικά δεδομένα του πίνακα σχετικά με το μήκος του οδικού δικτύου, την περίοδο 1830-1872 ήταν πολύ μικρή η πρόοδος που είχε σημειωθεί. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1872 υπήρχαν μόλις 502 χλμ δρόμων.

β. Η πύκνωση του οδικού δικτύου πέρασε στην πρώτη θέση των εθνικών και τοπικών προτεραιοτήτων προς το τέλος του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού. Η οικονομική ανάπτυξη, οι πιο γρήγοροι ρυθμοί αστικοποίησης, η δημιουργία των κεντρικών σιδηροδρομικών αξόνων και η ανάπτυξη του εσωτερικού εμπορίου ήταν παράγοντες που προώθησαν την κατασκευή οδικού δικτύου.

Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο μεταξύ άλλων προέβλεπε βελτίωση της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας. **Η Συναρέλλη στο κείμενο Γ επισημαίνει τα ορατά αποτελέσματα του τρικουπικού προγράμματος στην ανάπτυξη των συγκοινωνιών, ιδίως στην οδοποιία. Ο Τρικούπης θεωρούσε ως προϋπόθεση οικονομικής προόδου την ανάπτυξη των συγκοινωνιών.**

Όπως επιβεβαιώνεται και από το κείμενο Β, η πολιτική του Τρικούπη γνώρισε μεγάλη επιτυχία στον τομέα των δημοσίων έργων και της ανάπτυξης των υποδομών, γεγονός επιβεβλημένο από την κακή κατάσταση που επικρατούσε προηγουμένως στη χώρα, ειδικά στην εσωτερική αγορά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η εισαγωγή σιταριού στο Ναύπλιο, ενώ σάπιζε το πλεόνασμα δημητριακών στην Τρίπολη, καθώς και η αύξηση της τιμής του σιταριού στην Αθήνα, ενώ στη Λιβαδιά προσφερόταν δωρεάν. Άλλο παράδειγμα αποτελούν τα τούβλα, αλλά και διάφορα είδη διατροφής, των οποίων η τιμή διαφοροποιούνταν σημαντικά ανά περιοχή. Συνεπώς, η κατασκευή χερσαίου δικτύου ήταν επιβεβλημένη για τη συνακόλουθη ανάπτυξη του εμπορίου και των παραγωγικών δυνάμεων.

Γεγονός είναι ότι την περίοδο 1882- 1912 προστέθηκαν πάνω από 4000 χλμ., όπως επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του πίνακα.

γ. Στους ανασταλτικούς παράγοντες θα πρέπει να συμπεριλάβουμε το μεγάλο κόστος της κατασκευής δρόμων σε ορεινά εδάφη αλλά και τον «ανταγωνισμό»

των θαλάσσιων συγκοινωνιών που κυριαρχούσαν στις μεταφορές κοντά στα παράλια, δηλαδή σε πολύ μεγάλο τμήμα της χώρας.

(σχολ.βιβλ.σελ.31-32 και 80)

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Τα θέματα κάλυπταν το εύρος της εξεταστέας ύλης. Οι υποψήφιοι δεν έπρεπε να περιοριστούν στην απλή αποστήθιση και όφειλαν να χρησιμοποιήσουν την κριτική τους σκέψη και την συνθετική τους ικανότητα. Τα κείμενα που δόθηκαν στην Ομάδα Β΄ ήταν κατανοητά.

